

Tekst van de toespraak uitgesproken door Burgemeester Opstelten van de gemeente Rotterdam op 1 juli 2001, tijdens de Nationale Dag der Bezinning Afschaffing Slavernij in de Laurenskerk, georganiseerd door het landelijk Platform Slavernijverleden

Dames en heren,
hartelijk welkom,

Als stad heeft Rotterdam weinig fysieke herinneringen te bieden aan de periode van het kolonialisme en de slavernij. Geen pakhuizen en grachtenpanden zoals die het typische stadsbeeld bepalen van Amsterdam, Middelburg en andere Hollandse en Zeeuwse steden. Nee, Rotterdam is voor velen vooral de Verwoeste Stad. En de stad van de Wederopbouw. De Kist van Quist. De Kop van Zuid. Ja, Rotterdam is de Moderne Stad. Maar de wortels van deze stad en haar bewoners liggen in hetzelfde verleden.

Ik geef u als voorbeeld: de Rotterdamse firma Coopstad & Rochussen. Deze was de op één na grootste slavenhandelaar tijdens de vrijhandelsperiode in Nederland. Herman van Coopstad was niet alleen ondernemer, maar ook schepen, een stedelijk overheidsfunctionaris net als ik. En hij was hulpprediker van de Sint Laurens, de kerk waar we nu samen zijn.

- Vandaag bezinnen -

Vandaag bezinnen wij ons hier in een kerk op de afschaffing van de slavernij. Terwijl diezelfde kerk destijds het geweten van ons-hier suste. En –sterker nog- de morele en theologische argumenten verschafte waarmee de handel en de exploitatie van mensen, medemensen, uit Afrika werd gelegitimeerd. In deze kerk werd, precies een week geleden, ook een preek werd gehouden door Aartsbisschop Ndungane uit Kaapstad en Rabbijn Soetendorp uit Amsterdam, over de vraag hoe we moeten omgaan met een verleden waarin de éne bevolkingsgroep wreedheden beging tegen de andere. En hoe we een plek kunnen geven aan vergeving en gerechtigheid.

Bezinnen houdt het midden tussen herdenken en vieren. Dit mag u ook letterlijk opvatten: gisteravond vond in deze kerk een herdenkingsdienst plaats en vanmiddag vieren we ‘Keti Koti’ (uitspreken als: ‘kitti kotti’). Ik zeg ‘we’, want ik deel de mening dat Keti Koti niet alleen een feest is van Afrikaanse Surinamers en Antillianen, maar ook van Europese Nederlanders.

- Bezinnen is ergens -

Bezinnen is ergens betekenis, zin aan geven. Maar ik moet dan wel eerst de historische feiten leren kennen. En die feiten onder ogen zien, want zoveel is duidelijk: Nederlanders lijden wat betreft hun slavernijverleden aan een sterk vertekend bewustzijn. Daarom moet ik actief op zoek gaan naar de waarheid. Ik vind het daarbij heel belangrijk dat mijn zoeken niet beperkt is tot de zogenaamde witte bronnen. Ik leer feitelijk het meest van de Afrikaanse bronnen, want met dat perspectief ben ik het minst bekend. Hier ligt een belangrijke educatieve taak voor het dynamisch deel van ons nationale monument. Als Afrikaans of zwart expertisecentrum zal het een verrijking zijn op het werk van de bestaande instituten.

Terug naar mijn zoektocht, welnu, door de antwoorden en de bronnen tot je te nemen, ontstaat kennis. Ik beschouw dat als een groeiproces dat immer doorgaat. Groeiend historisch besef is in mijn ogen onontbeerlijk voor de vorming van het geweten. In de woorden van predikant Taco Noorman: “De herinnering maakt iets van het verleden tot iets van jezelf.” Ik ben daarom van mening dat je niet kan zeggen: slavernijverleden, daar heb ik niets mee te maken.

- Dames en heren, -

Dames en heren, het maakt op mij een onuitwisbare indruk dat wij hier samen zijn, in elkaars aangezicht. Misschien niet allemaal directe nazaten van slaven of slaven-eigenaren. Wel als burgers van hetzelfde land of koninkrijksverband, dragers van een nationale identiteit, actoren in de overdracht van onze tradities. We erkennen dat onze geschiedenissen feitelijk één gedeelde geschiedenis zijn.

Maar waar staan we nu, vandaag? We herdenken dat de slavernij is afgeschaft in 1863. Maar beseffen wij Nederlanders werkelijk welk leed door ons is berokkend? Hoe zeer de menselijke waardigheid is aangetast? Hoe diep

de verhoudingen daardoor zijn verstoord? Dat wij daarvoor misschien niet verantwoordelijk, maar dan toch zeker aanspreekbaar zijn.

Het is goed dat we nu leren, hoe samen naar elkaar te luisteren. Want daardoor ontstaat de ruimte om, ter wille van de toekomst, samen onze geschiedenis te herschrijven. Ook letterlijk het herschrijven van de geschiedenisboeken waaruit onze kinderen op school les krijgen en waarmee wij hun historisch besef proberen te vormen. Dit kost veel tijd. Ik wil er voor waarschuwen dat we niet de illusie koesteren, dat we de bezinning op het slavernijverleden kunnen afronden, nu er van regeringswege hard wordt meegewerkt aan de komst van een nationaal monument en een instituut. Zij vormen onze stepping stones.

- Een bezinning op -

Een bezinning op het slavernijverleden kan niet voorbijgaan aan enerzijds het systematische geweld en de onderdrukking door de Nederlandse soldaten en basja's. En anderzijds de bevrijdingsstrijd van Baron, Boni, Joli Coeur en anderen.

Het systeem van kolonialisme en Afrikaanse slavernij bestond echter niet alleen uit fysieke wreedheden, maar ook uit een vorm van politieke, psychologische onderdrukking. Ik verwijs op dit punt naar het werk van Frantz Fanon, die precies 40 jaar geleden overleed. Volgens Fanon was het belangrijkste wapen van de Europese kolonisatoren, dat zij de menselijke waardigheid van Afrikanen ontkenden. Eeuwenlang hebben zij hen een beeld voorgehouden van minderwaardigheid en verachting. Fanon kwam op grond van zijn ervaring als psychiater tot de conclusie dat een bevrijding van dit beeld alleen mogelijk is door strijd. Dames en heren, zie hier een nieuwe dimensie van de Rotterdamse stadsspreuk "Sterker door strijd".

Dames en heren, het monument moge vooral een landelijke aangelegenheid zijn, ik wil ter afronding stil staan bij de vraag wat een gemeente kan doen om de bezinning over het slavernijverleden te steunen. Laat ik beginnen vast te stellen dat er in Rotterdam velerlei initiatieven op dit punt worden ondernomen:

- Ongetwijfeld de -

- Ongetwijfeld de belangrijkste bron is het collectief van personen en organisaties verzameld in het Comité 1 Juli Rotterdam. Het Comité is niet alleen actief op hoogtijdagen als 4 en 5 mei, en 30 juni en 1 juli, maar ook door het jaar heen.

- In museum De Dubbele Palmboom is een expositie over Keti Koti te zien.

- Het Maritiem Museum werkt aan een grote tentoonstelling over de VOC in 2002.

- Het Wereldmuseum werkt aan een grote tentoonstelling over slavernij in 2003.

- Onder het motto "Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst" organiseren het Historisch en het Wereldmuseum, het Archief en de Bibliotheek samen met acht zelforganisaties, een reeks kleinschalige bijeenkomsten met lezingen over onze koloniale geschiedenis.

- Tenslotte, in ons buitenlandbeleid wordt prioriteit gegeven aan de relaties met de landen van herkomst zoals Suriname en de Antillen.

- Je kunt je afvragen -

Je kunt je afvragen of de gemeente genoeg doet om vorm en inhoud te geven aan een politiek van erkenning.

- Zo is me opgevallen dat er in Rotterdam geen straten of pleinen zijn vernoemd naar Suriname of de Antillen, of naar de verzetshelden uit ons slavernijverleden. Zou dat niet mogelijk zijn?

- Ook kunnen we ons afvragen, wat er op de Rotterdamse scholen voor primair en voortgezet onderwijs wordt ondernomen binnen het geschiedenisonderwijs. En in hoeverre scholen behoefte hebben aan ondersteuning daarbij.

- Wat betreft het project Lus di Trafiko voor Antilliaanse jongeren, viel me op dat in de analyse is ingegaan op de impact van de slavernijgeschiedenis. Maar ik zou graag willen weten, hoe dit aspect is verwerkt in de uitvoering.

Mogelijk komen deze drie punten enigszins willekeurig over. Dat kan kloppen want er is nog geen echt beleid. Ik vermoed dat niet alleen Rotterdam, maar ook andere grote steden in de voormalige koloniale mogendheden als Frankrijk, Spanje, Portugal en Engeland, zich oriënteren op hun mogelijke rol. Een vergelijking van lokaal beleid en een uitwisseling van ideeën hieromtrent zou daarom zeer vruchtbaar kunnen zijn.

- Dames en heren, -

Dames en heren, na deze bespiegeling, rest mij u een prettige viering toe te wensen die straks zal aanvangen met een andere bespiegeling, namelijk de Bigi Spikri (uitspraak: biegie spiekrie).